

ТОМА М. Г.,

кандидат юридичний наук, доцент,
асистент кафедри кримінального права
(Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича)

ДЯКУР М. Д.,

кандидат юридичний наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
(Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича)

УДК 343.5

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.41>

ЗГВАЛТУВАННЯ ЯК ГАНЕБНИЙ ІНСТРУМЕНТ ГЕНОЦИДУ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Більше шести місяців минуло з початку повномасштабної російської агресії в Україні. Українці як нація борються на всіх фронтах – військових, дипломатичних, економічних, гуманітарних та ін.. А нелюдські вчинки загарбників на нашій землі, – дуже часто жорстокі і підступні не знають меж – важко описувати простими словами.

Російські загарбники скоюють в Україні сотні а то й тисячі воєнних злочинів, серед яких масові вбивства, катування, згвалтування, руйнування цивільних об'єктів, депортація, вбивство військовополонених та ін..

В статті зробимо спробу відповісти на спірне питання російського вторгнення в Україну: чи має ця війна характерні ознаки геноциду. Оскільки російська агресія ще триває, а наслідки їхніх дій після деокупації Бучи, Ізюму та інших територій нашої держави які були під окупацією, російських нелюдів, сучасні інструменти дають можливість вивчити питання чи має місце геноцид та встановити істину.

З огляду на те, що слово геноцид так часто вживається – і так само оскаржується – допускати вільне визначення є марним. Важливим є чіткий розрахунок фактів з використанням можливостей сучасних методів розслідування разом із правовим аналізом відповідно до чинного законодавства.

Враховуючи дані української розвідки, та першоджерела, які на даний момент вже створила ця війна – перехоплення телефонних розмов, sms та свідчення, створюють можливість дати правову оцінку діянням окупантів.

Масштабність повідомлень про сексуальне насильство та згвалтування на тимчасово окупованих територіях свідчать про повсякденні та систематичні дії російських військових, включно із груповими згвалтуваннями, згвалтуваннями батьків у присутності дітей і навпаки, та сексуальне рабство. Згвалтування та акти сексуального насильства з боку російських окупантів можемо оцінити як неоднаразові акти геноциду українського народу, вже не говорячи про кастрацію.

В дослідженні ми дійшли висновку, що росія як держава агресор, порушує Статтю II та Статтю III Конвенції про геноцид, яки власне має дотримуватись.

Ключові слова: країні агресор, війна, вбивство, згвалтування, сексуальне насильство, катування, геноцид.

Toma M. G., Diakur M. D. Rape as a shameful instrument of genocide against the Ukrainian people

More than six months have passed since the beginning of full-scale Russian aggression in Ukraine. Ukrainians as a nation are fighting on all fronts – military, diplomatic, economic, humanitarian, etc. And the inhuman acts of the invaders on our land – very often cruel and insidious know no bounds – are difficult to describe in simple words.

Russian invaders are committing hundreds or even thousands of war crimes in Ukraine, including mass murders, torture, rape, destruction of civilian objects, deportation, killing of prisoners of war, etc.

In the article, we will try to answer the controversial question of the Russian invasion of Ukraine: does this war have characteristic features of genocide. Since the Russian aggression is still ongoing, and the consequences of their actions after the de-occupation of Bucha, Izyum and other territories of our state that were under occupation. of Russian non-humans, modern tools make it possible to study the question of whether genocide took place and to establish the truth.

Given that the word genocide is so often used – and contested as well – allowing for a loose definition is futile. What is important is a clear calculation of the facts using the capabilities of modern investigative methods along with legal analysis in accordance with current legislation.

Taking into account the data of Ukrainian intelligence and the primary sources that this war has already created at the moment – the interception of telephone conversations, sms and testimonies, create an opportunity to give a legal assessment of the actions of the occupiers.

The scale of reports of sexual violence and rape in the temporarily occupied territories indicates routine and systematic actions by the Russian military, including gang rape, rape of parents in the presence of children and vice versa, and sexual slavery. Rape and acts of sexual violence by the Russian occupiers can be regarded as repeated acts of genocide of the Ukrainian people, not to mention castration.

In the study, we came to the conclusion that Russia, as an aggressor state, violates Article II and Article III of the Convention on Genocide, which it should actually observe.

Key words: *aggressor country, war, murder, rape, sexual violence, torture, genocide.*

Вступ. Від самого початку повномасштабної війни від 24 лютого 2022 року, що більше злочинів російських військових в Україні та їхніх мотивів із перехоплених розмов і документів стають публічними, тим частіше в інформаційному просторі лунає слово «**геноцид**». Британський прем'єр-міністр Борис Джонсон відвідуючи Україну назвав дії агресора – геноцидом, в свою чергу президент США Джо Байден також надав свою оцінку злочинням окупантів: «Я назвав це геноцидом, тому що стає все зрозуміліше, що Путін намагається знищити навіть ідею бути українцем».

Визначення поняття «геноцид», яке було вперше запропоноване фахівцем з міжнародного права Рафалом Лемкіним ще в 1944 р., а потім закріплене в міжнародному договірному праві в Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього 1948 р. досі має дискусійний характер. Проте, тлумачення окремих аспектів злочину геноциду є вкрай важливим для кваліфікації конкретних протиправних діянь, що мали місце в багатьох державах так і нашої України на сьогоднішній день, як злочинів, що мають виражений характер геноциду.

Відповідно зі статтею 2 Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього «**геноцид**» означає будь-яке з переліку діянь, що вчиняються з метою знищення, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку [1, с. 1].

Метою даної статті є поглиблений аналіз та оцінка дій окупантів на території України та визначення їх як «геноцид» проти українського народу та проаналізувати окремі спірні аспекти визначення злочину геноциду згідно з міжнародним правом.

Виклад основного матеріалу. Всім відомо, що юридичне визначення поняття «геноцид» має чітке формулювання. Як і будь-яке інше правопорушення, злочин має бути доведено в суді. Ми цього не заперечуємо, проте моя думка, з позицій звичайного громадянина а не юриста, можна трактувати ненауковим, а розмовним значенням цього слова. Термін «геноцид» набув своє значення після Другої світової війни для запобігання най ганебніших видів злочинів щодо групи людей, спрямованим на винищення. Отже, злочин геноциду насамперед має бути спрямований на певну спільноту (національну, етнічну, релігійну), щодо якої запроваджено інтенсивну пропаганду ненависті. На другому етапі держава переходить до збройного насильства шляхом нагромадження проти цієї групи людей усіх злочинів проти людяності: фізичне винищення, депортації, поневолення, систематичні звалтування, руйнація символічних для колективної ідентичності місць, спадщини, утиски мови, фальшування специфічної історії жертв та ін. Мета – знищення та зникнення такої спільноти з підкореного ландшафту, наче її ніколи не було.

Отже, у розмовній мові під словом «геноцид» розуміємо політичний злочин, який направлений проти групи людей, приречених бути знищеними. Будь-який обраний критерій – національний, етнічний, соціальний, расовий чи інший – здебільшого стає об'єктом брехливої, обурливої та фанатичної пропаганди, яка поширює в суспільстві мову ненависті до визначеного ворога за кілька років до початку збройного знищення людей. Геноцид у моему розумінні не в жорстко науковому сенсі, але за очевидним фактом винищення збройним, насильницьким та політичним шляхом української нації в окупованих та силоміць зрусифікованих регіонах. Геноцид – це не тільки вбивство, але й цілковита ліквідація, щоб наступні жертви навіть не народжувались, щоб ніщо не нагадувало про їхню присутність, існування, буття будь де, чи то культурне, історичне, чи територіальне, щоб навіть прапор чи герб, не нагадували про існування такої спільноти, і мова, як інструмент спілкування винищується. А після фізичного знищення людей, як успішний результат геноциду ліквідується культура.

Первинне поза юридичне значення злочину геноциду, мова йде не лише про те, що просто вбити чи знищити, але й про те, щоб унеможливити народження, знищити людей лише тому, що вини існують, а не тому, що вони зробили щось погане. Геноцид – це не лише вбивство, але й загальна ліквідація, щоб наступні жертви навіть не народжувались.

На нашу думку ми маємо повне право, використовувати термін «геноцид», щодо зрусифікованих міст на Сході України, адже в іншому випадку потрібно б було говорити про «про етнічну чи національну чистку», для якої немає абсолютно жодних підстав.

Незалежно від дискусії про кваліфікацію вчиненого рашистами, є побічний результат від добору слів: тому з моменту, коли ми говоримо «це не геноцид», це сприймається так, ніби йдеться про менш серйозні злочини. Відхреститися від кваліфікації геноциду означає применшити до мінімуму тяжкість скоєних злочинів російськими військовими чи їхнім командуванням проти українського народу. Трагічний парадокс, породив термін «геноцид» після 1945 року для запобігання злочинам майбутніх гітлерів.

Якщо ми звернемо увагу на те, що твориться, насамперед в окупованих і зрусифікованих регіонах, що ми бачимо? Масштабний руйнівний різновид війни, де перевага в бомбах і ракетах покриває весь український населений простір, з абсолютною зневагою до цінностей життя мирного населення, до шкіл, міст, пам'яток... Мета такої війни є не лише вбивства людей, але й також знищення – української ідентичності, української культури на окупованих територіях. Це не звичайна війна між двома арміями, не громадянська війна, це – хижацтво, узурпація, війна за володіння територією та знищення етнічних українців.

І таке символічне звалтування нації поєднується з багатьма реальними моторошними непоодинокими звалтуваннями на її землі. Коли російські військові кажуть жертві, що в неї більше не буде українських дітей, ми чітко бачимо сенс цього злочину, який спря-

мований проти родини, проти дитини, проти майбутнього населення – через жіноче тіло, «здобуте» силою.

Масштаби повідомлень та фіксацій повноваженими на те органами про сексуальне насильство та зґвалтування на тимчасово окупованих територіях свідчать про систематичність дій російських військ, включно із груповими зґвалтуваннями, зґвалтуваннями батьків у присутності дітей і навпаки, та сексуальне рабство.

Сексуальне насильство в різноманітних її проявах є численними актами геноциду, включаючи заходи із запобігання народженню, і заподіяну добре вивчену довгострокову фізичну та біологічну шкоду, підкреслюють експерти та науковці.

Масштаби сексуального насильства в цій війні в Україні стануть відомі тільки з часом, хоча, ймовірно, ніколи не будуть з'ясовані цілком, додають автори дослідження.

Основоположним елементом злочину геноциду є ідентифікація жертв, як стверджує Х. Фейн: «Геноцид – це стала (sustained) навмисна дія, вчинена злочинцем з метою фізичного знищення спільноти безпосередньо або через заборону біологічної та соціальної репродукції членів групи» [2, с. 97].

Найвагомішим конвенційним джерелом у сфері боротьби з геноцидом є Римський статут Міжнародного Кримінального Суду від 17 липня 1998 р. Відповідно до ст. 5 Римського статуту, юрисдикція якого поширює МКС на злочин геноциду, таке діяння відносять до найсерйозніших злочинів, які викликають тривожність усього міжнародного співтовариства [3]. Ст. 6 Статуту МКС розкривають зміст злочину геноциду і перелік актів геноциду, які практично ідентичні до тих, що викладені у ст. 2 Конвенції 1948 р. [3; 4, с. 367]

Відповідно до п. с. ст. 6 Статуту МКС для констатації акту геноциду, який полягає у навмисному створенні для певної національної, етнічної, расової чи релігійної групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення такої групи, необхідними елементами складу злочину є: виконавець створив певні умови життя одній або більше особам зі складу такої групи; такі умови життя були розраховані на створення причин для повного або часткового фізичного знищення цієї групи. При цьому зазначається, що термін «умови життя» може включати, але не обов'язково обмежується умисним позбавленням ресурсів, необхідних для збереження життя, таких як продукти харчування, медичні послуги, або систематичним виселенням із дому [5, с. 2].

Відповідно до п. d ст. 6 Статуту МКС акти геноциду також полягають у *вжитті заходів, розрахованих на запобігання народженню дітей у середовищі певної національної, етнічної, расової чи релігійної групи*, необхідними елементами виступають: виконавець ужив певних заходів щодо однієї або більше осіб зі складу такої групи; такі заходи були вжиті з наміром запобігти народженню дітей у середовищі такої групи [5, с. 3].

Розглядаючи ці два пункти ст. 6 Статуту МКС, один не виключає що сексуальне насильство може бути як засобом для створення умов які створенні для фізичного знищення певної групи, а другий пункт ст. 6 Статуту не вказує що заходи які розраховані на запобігання народженню дітей, це не обов'язково кастрація чи стерилізація, це також може бути і зґвалтування, оскільки наслідки систематичних зґвалтувань можуть призвести до дисфункцій репродуктивних органів у жінок, вже не говорячи про масові зґвалтування дітей, які вже навряд чи матимуть змогу народжувати.

В залежності від вчиненого, масові умисні вбивства цивільних осіб, примусова депортація, зґвалтування та інші звірства не обов'язково можуть бути кваліфіковані як геноцид. Такі дії можуть бути злочинами проти людяності або воєнними злочинами, що також є одними з найсерйозніших міжнародних злочинів.

Геноцид визначають «злочиним усіх злочинів». Такі злочини передбачають намір не просто заподіяти шкоду життю і здоров'ю людей, а цілеспрямовано знищити повністю або частково окрему групу осіб, яку можна ідентифікувати за національністю, етнічною, расовою чи релігійною приналежністю.

Саме через необхідність і складність доведення такого наміру скоювані злочини спочатку кваліфікуються як злочини проти людяності або воєнні злочини, і лише з часом,

після отримання доказів про зазначений спеціальний намір, вони перекваліфікуються на геноцид.

Для притягнення особи до кримінальної відповідальності за геноцид таке провадження потребує вагомих доказів, а сама процедура доведення факту геноциду є складною та довготривалою. Отже, акт геноциду містить дві обов'язкові складові – це сам фізичний акт у формі таких дій, як вбивства, завдання фізичних чи психічних страждань, створення умов для життя, які б призвели до знищення певної групи людей, різні заходи для запобігання народженню майбутніх жертв, депортації дітей, передача їх іншій групі людей, і намір знищити певну групу людей як таку повністю або частково.

Для кваліфікації злочину геноциду не має значення, чи дійсно жертва злочину є членом національної, етнічної, расової або релігійної групи, чи є вона етнічним українцем чи громадянином України. Вирішальним є намір суб'єкта злочину, для засудження особи за злочин геноциду достатньо, аби сам злочинець сприймав жертву як таку, що належить до певної захищеної групи. Не обов'язково, щоб жертва насправді належала до такої групи.

Так званий спеціальний намір або *dolus specialis*, що відмежує геноцид від воєнних злочинів та злочинів проти людяності, має існувати у двох формах: по-перше, загальний намір (політика, наказ, план тощо) на знищення повністю або частково певної національної, етнічної, расової чи релігійної групи; по-друге, особа, яка безпосередньо вчиняє зазначені дії, усвідомлює, що вона здійснює їх у межах такого загального наміру (політики, наказу, плану тощо). Тому на нашу думку телефонні розмови військових російської федерації з друзинами та своїм командуванням, які вже документовані, свідчать про те, що масові згвалтування вчинялись саме з наміром знищити українців як націю, в протилежному випадку ми б не змогли кваліфікувати згвалтування як задоволення своєї статевої пристрасності щодо малолітньої дитини яку рашисти гвалтували свічкою в присутності матері.

Висновки. Отже підсумовуючи короткий опис викладеного, щодо питання геноциду в діях військових РФ на території України від початку повномасштабного вторгнення, масові вбивства, депортації та згвалтування зауважу, що основними аспектами при кваліфікації залишаються ідентифікація жертв, встановлення наміру знищити, цілком або частково, національну, етнічну та інші групи, а також встановлення вини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього, 9 грудня 1948 року. A/RES/260 A (III). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_155
2. Fein H. *Genocide, Terror, Life Integrity, and War Crimes: The Case for Discrimination. Genocide: Conceptual and Historical Dimensions* / Ed. By G. J. Andreopoulos. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1997.
3. Rome Statute of the International Criminal Court, 17 July 1998 [Electronic resource]. The official site of the International Criminal Court. Access mode : <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>
4. Важна К. А. Проблеми реалізації відповідальності держави за геноцид в сучасному міжнародному праві : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин» (Київ, 19-20 квітня 2017 р.). Ч. 1. К. : КНУКіМ, 2017. С. 365–376.
5. *Elements of Crimes* / Published by the International Criminal Court. The Hague (The Netherlands) : International Criminal Court, 2013. 30 p. [Electronic resource]. The site of the International Criminal Court. Access mode : <https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/ElementsOfCrimesEng.pdf>

